

СОЦІАЛЬНА ФІЛОСОФІЯ І ФІЛОСОФІЯ ІСТОРІЇ

УДК 130.2

О.М. КОРХ^{1*}

^{1*} Академія митної служби України (Дніпропетровськ)

В.В. ХМІЛЬ^{2*}

^{2*} Дніпропетровський національний університет залізничного транспорту імені акад. В.Лазаряна (Дніпропетровськ)

ТРАНСЦЕНДЕНТНІ СВІТИ ГЕНДЕРУ

Мета. Піддати аналізу вихідні принципи гендерної філософії, застосовуючи методологічний інструментарій комунікативної прагматики. Показати, наскільки гендерний конструкт забезпечує формування гендерного гуманізму як одного з ідеалів демократичного суспільства. Уточнити гендерний глосарій “гендерна демократія”, “гендерна рівність” та “гендерна справедливість”. **Методологія.** Для здійснення теоретичних розвідок в сфері феміністичної філософії, застосовується методологічний інструментарій комунікативної прагматики та дискурсивної етики, що були напрацьовані сучасними німецькими філософами Ю.Хабермасом, К.-О.Апелем для аналізу етичних гендерних принципів та шляхів їх легітимації. **Наукова новизна.** На основі методологічних розбіжностей між концепціями Ю.Хабермаса та К.-О.Апеля були виявлені два протилежні підходи до аналізу гендерної концепції - раціонально-прагматичний, який пропонує Й.Хабермас та трансцендентно-смыслового К.-О. Апеля. Зміст статті допомагає уточнити категоріально-понятійний апарат гендерної концепції. В залежності від способу легітимації гендерної етичної теорії було виявлено, що поняття феміністського глосарію “гендерна демократія”, “гендерна рівність” та “гендерна справедливість” не несуть однакового змісту. Виходячи з аналізу програми комунікативної дії та консенсусу у Ю.Хабермаса поняття “гендерна рівність” виступає штучним соціальним конструктом, що має своє методологічне підґрунтя в когнітивізмі та звужує можливості легітимації гендерних цінностей. Поняття “гендерної справедливості”, згідно з концепцією К.-О. Апеля, засноване на трансцендентних морально-етичних відчуттях єдності статей, не скасовує нерівності обов’язків і зазіхань в способах буття та відтворює цивілізовану міру їх інаковості. **Висновки.** Перед стрімкими гендерними зрушеннями, що запропоновані суспільству, стоять вади віковичної вкоріненості моральних та духовних засад спільнот, з урахуванням соціо-культурної, національної та гендерної ідентичності. Плідне осмислення різноманітних підходів в феміністському напрямку філософії усе більше звужується в стежку взаємодоповнюючого характеру маскулінного та фемінного начал в людській природі з подальшим визнанням гендерних ролей, які відображають більш складну панораму духовного життя.

Ключові слова: гендерна етика, гендерний конструкт, фемінізм, комунікаційна дія, трансцендентне, гендерна рівність, гендерна справедливість.

Актуальність

Протягом півстолітнього періоду сучасна філософія фіксує глобальну соціально-антропологічну кризу, яка вимагає великих зусиль науковців, філософів щодо пошуку шляхів виходу з відчуженого духовно-смыслового простору деіндивідуалізації людини.

Постмодернізм, який ніс руйнівний потенціал для усього новоєвропейського знання, зосередившись на критиці нарративної свідомості, не зміг висунути жодної позитивної концепції, емігрував в моделі соціального конструктивізму, одним з варіантів якого є гендерна філософія.

Зазначимо, гендерна теорія виступає теоретичною платформою феміністського руху, спрямованого на підвищення статусу жінки у

суспільному житті, що є не тільки показником рівня демократизації нашого суспільства, але й ознакою засвоєння цінностей європейської цивілізації та формою ідентифікації українців в якості європейської нації.

В просторі гендерної проблематики розкривається нове осмислення соціокультурних моделей демократичної спільноти та історичних перспектив, заявляючи про себе дослідженнями цілої низки вітчизняних та зарубіжних вчених: Дж. Батлер, К. Міллет, Л. Ірігаре, Вороніної В., Кайдош С. тощо; українських – Жеребкіної І., Смоляр Л., Чернецького В. та ін. Зазначені автори заклали основи гендерного конструктивізму, що знайшов своє втілення в поняттях гендерної демократії та гендерній рівності. Саме вони стали гаслами постфемінізму.

СОЦІАЛЬНА ФІЛОСОФІЯ І ФІЛОСОФІЯ ІСТОРІЇ

Сучасне суспільство забезпечило в законодавчій сфері формальну рівність статей, максимально реалізувало феміністичні вимоги в сфері конституційного права, забезпечило участь жінок в політичному житті, в зрівнянні оплати праці, згідно з загальними соціокультурними критеріями та вимогами.

Недоліком переважної більшості гендерних досліджень, націлених на соціально-психологічну проблематику, є відсутність спроби вивести гендерні проблеми на більш глибокий загально-філософський рівень аналізу.

Методологія

Зважаючи на плідні дослідження гендерної проблематики, вважаємо своїм завданням піддати аналізу проекти майбутніх перетворень деякі принципи гендерної філософії, застосовуючи методологічний інструментарій комунікативної прагматики та дискурсивної етики, що були напрацьовані сучасними німецькими філософами Ю.Хабермасом, К.-О.Апелем. Вибір цих методологічних напрямків обумовлений протилежністю підходів до аналізу етичних гендерних засад та шляхів їх легітимації.

Уточнене наше завдання спрямоване на аналіз гендеру як соціального конструкту, враховуючи соціально-культурні умови його існування, для чого необхідно: по-перше, обґрунтувати можливості застосування методології трансцендентальної прагматики та дискурсивної етики для осмислення гендерного гуманізму; по-друге, показати, наскільки гендерний конструкт забезпечує формування гендерного гуманізму як одного з ідеалів демократичного суспільства.

Виклад основного матеріалу

Філософія на протязі багатьох епох прагнула стати теорією моралі, що відобразилося в класичній філософії у вигляді моральних рекомендацій для поведінки індивіда в сократичних школах, в християнській нормативній етиці, кантіанстві та неокантіанстві.

З наочного переліку випадає Гегель та Маркс, тому що саме з їх філософських систем починається процес руйнації класичної етики і філософія попадає на стезю позаетичних рішень проблем людського існування. Така “переорієнтація” була настільки значною, що поставила під сумнів існування етики як практичної філософії” [2, с. 4], а також етики як теорії

моралі, започаткував тим самим теоретичні дискусії відносно легітимності моральних норм в межах позитивістської традиції. Таким чином “етика стає неминучим наслідком чисто гіпотетико-дедуктивного мислення» [11, с. 81].

Проблема легітимності моральних норм ще більше загострилася при спробі з’єднання абсолютних установок моралі з суб’єктивністю, демонструючи невичерпану кількість моральних ситуацій, що ставить неперехідну межу для етики, як всеохоплюючої теорії моралі, тому що моральні судження завжди навантажені принциповою суб’єктивністю.

Декларовані норми та цінності в феміністській літературі також потребують легітимації в силу необхідності подолання есенційного підходу до етики, з врахуванням біологічно-природних відмінностей статей як базових.

Феміністські ідеї увійшли в конфронтацію зі змінами в розумінні моралі, які відобразилися в європейській філософській думці минулого сторіччя й почали активно проникати в політику, культуру, соціальне життя. Поява постмодерністських та постструктуралістських концепцій свідчило про наповнення змісту етики новими дискурсами щодо осмислення нових вимірів людської свободи [3, с. 64].

Численні дискусії, що розгорнулися стосовно гендерної рівності та отримання нею нормативного статусу і гуманістичного змісту торкаються проблеми шляхів їх забезпечення: з одного боку, раціонально-прагматичним, з іншого, трансцендентно-смысловим.

Підвищена увага до проблеми гендерної нормативності спонукає звернутися до методологічного інструментарію комунікативної програми Ю. Хабермаса, в якій здійснюється спроба осмислити неокантіанство в ракурсі співвідношення між етичною теорією та практикою. Безперечно, одним з важливих витоків комунікативної філософії та етичного дискурсу є трансцендентальна філософія Канта, яка базується на доемпіричній основі пізнання, що межує з чистими поняттями розсуду та оприявленою інтуїцією в моральному імперативі, що йде “від автономії волі” [9, с. 100] та затверджується фактом розуму.

Інтерес до концепції комунікаційної дії Ю.Хабермаса з’явився в процесі тривалого теоретичного переходу від когнітивної етики Сократа та Канта до посткласичної філософії, в основі якої, на відміну від кантівського суб’єкта, оприявнюється поняття інтерсуб’єктивності,

СОЦІАЛЬНА ФІЛОСОФІЯ І ФІЛОСОФІЯ ІСТОРІЇ

що несе у своїй основі обмін цінностями та смислами.

Не дивно, що Ю. Хабермас відмежовується від кантівського категоричного імперативу та автономної моральної свідомості індивіда на користь інтерсуб'єктивності. Комунікативне співтовариство виступає регулятором моралі, базуючись на емпіричному обґрунтуванні етики, яка знаходить свої витoki в гетерономній традиції. Інакше кажучи, в трансцендентальній прагматиці німецького філософа загальнозначущі норми встановлюються дискурсивно, шляхом експлікації морального ідеалу з позицій розумної волі. Натомість, в його в етичній концепції з'являється зв'язок між когнітивним компонентом, що пронизує собою комунікативну консенсусну мораль та етику як аподиктичне знання. Ю. Хабермас допускає, що свідомо комунікативна дія корелює суспільство з рухом історії, надає новий сенс моральному життю, зокрема, свідчить про когнітивні основи людської активності як прояву інструменталістського розуму, що вміщує "слабку" трансцендентну основу.

З огляду на це, зазначена позиція Ю. Хабермаса не зовсім співпадає з розумінням сьогоденної гендерної етики та її легітимації. Для нього передусім існує "земна" мораль, яка знаходить своє підґрунтя в дискурсах, плебісцитах, консенсусах, напрацьованих в умовах комунікації конкретно-історичних спільнот та виступає альтернативою метафізичному поясненню моральних основ суспільства. Ідея інтерсуб'єктивності та комунікативної дії націлена на історичну трансферність суспільної моралі.

Згідно з цією концепцією гендерна теорія є когнітивною, тобто, породжується, інструментальним розумом, а теоретично стає продовженням етичного раціоналізму Сократа, категоричного імперативу Канта, а також консенсусом розумного начала у Ю. Хабермаса.

Визнання консенсусу для обґрунтування етичних засад гендеру на сьогодні є дискусійним та неоднозначним. Причина криється в етичному раціоналізмі, що входить в протиріччя з традицією народів, етносів, мішаниною звичаїв релігійного та національного світорозуміння, що накладає межі на існуючу, віками перевірену мораль, утворюючи певну ментальну сферу емоційно-іраціонального людського буття. Легітимність гендерної теорії з її потужним раціональним компонентом завжди буде під знаком питання. Звісно, що такі наслідки

максимально втіленої гендерної рівності усе більше будуть приводити демократичні суспільства до ентропійних процесів соціальної атомізації [10].

Альтернативної точки зору дотримується німецький філософ К.-О. Апел, пропонуючи іншу модель легітимації гендерної етики позакомунікативним шляхом.

Підаючи критиці позицію Ю. Хабермаса стосовно гетерономного походження моралі, тобто з емпіричної інтерсуб'єктивності, К.-О. Апел вбачає в ній загрозу існуванню духовній автономності та самоцінності людини.

Слушність зауваження полягає в обмеженості соціальної комунікації конкретно-історичного суспільства певними ідеологічними, політичними психологічними та іншими чинниками, що впливають на уявлення людей про суспільні цінності та стратегічні цілі. Тому, на думку К.-О. Апеля, недолік теорії комунікативної дії та етичного дискурсу "полягає в їх відношенні до конкретної культури або епохи, тобто вони виступають суб'єктивними" [1, с. 266], включаючи в себе багатоманітність оцінок, з середньою рівнодіючою, створюючи компромісну ситуацію, як у випадку з гендерною рівністю.

Однак мова йде про підтримку К.-О. Апелем ідеї про неможливість обґрунтування етики як науки та легітимації моральних норм, оскільки в цьому процесі відсутній логічно обґрунтований перехід від емпіричних тверджень до нормативних. Така думка була оприєвана ще Д. Юмом, а пізніше доведена Л. Вітгенштейном, що "про мораль та релігію краще мовчати", бо неможливо вивести моральні норми з існуючого. Нemoжливiсть такої iндукції примусила К.-О. Апеля осмислювати моральну філософію в трансцендентних вимірах, шукаючи "нерелігійні основи принципів для етичних норм" [1, с. 265].

Прикладом такої основи демократичного суспільства виступає феномен свободи, яка сама існує в трансцендентних вимірах суспільної свідомості, в її ідеальних моделях майбутнього. Власне, трансцендентні смисли існують апріорі виявляють себе через інтуїтивну довіру до буття та з'єднують воедино суб'єктивний та онтологічний світ людини з елементами екзистенційності.

Разом с тим, такий підхід зумовлює існування позачасових цінностей - справедливості, честі, гідності, до яких, не відноситься цінність

СОЦІАЛЬНА ФІЛОСОФІЯ І ФІЛОСОФІЯ ІСТОРІЇ

гендерної рівності та гендерної демократії, в силу її раціонально-прагматичної природи.

До речі, принцип гендерної рівності виявляє себе як різновид **соціального конструкту**, спрямованого на спрощення суспільних стосунків до площини когнітивної осяжності.

Принаймні Дж. Батлер, піддаючи критиці класичну філософію за позагендерну оптику аналізу, нагадує, що в новому погляді постмодерністської філософії скасоване “гендерне тіло підміняється соціальним конструктом, що стає причиною породження безтілесних істот” [13, с. 27] в угоду знайденої людської універсальності.

Гендерний конструкт, як скасована онтологічна сутність жіночої тілесності - це абстракція достатньо високого рівня, яку фемінізм ще не зрозумів, куди зтягнуло їх безупинне бажання до абсолютної рівності статей. Тілесність, яка повністю ілюмінується в теорії, перетворює гендер в спустошений концепт “відсутності”.

Вочевидь, жіноча суб’єктивність, реалізує себе в визнанні інтуїтивної позачасової жіночої сутності та, водночас, пошуком тих соціокультурних сфер, де жіноча стать вимірює себе різними позиціями суб’єкта, осмислюючи можливість прояву більш повної жіночої окремістості.

Неважко уявити собі, якщо абстрагуватися від *біо-соціальної основи* людини, то ми отримуємо у вигляді гендерного конструкту безжиттєву абстрактну модель. В зазначеному контексті слухну думку висловлюють російські дослідники Панов С. та Івашкін С.Н., знаходячи серйозні недоліки в соціальному **конструкті якою є гендерна теорія**, що “существование материальности тел, независимой от мысли, - вот что бойкотируется конструктивизмом в теоретическом уравнивании пола и гендера” [8, с. 127], як виключно соціальної моделі, що долає біологічний детермінізм, ігноруючи тілесність людини.

В цілому, задовольняючись концепцією К.-О. Апеля, слушно зауважити, що з неї випадає реальна історія та її волепокладання, проте вихід за межі емпіричного світу в сферу трансцендентного, надає глибинний смисл історичному процесу завдяки відчуттю цілісного буття з духовним наповненням історичних народів та особистості.

Здебільше легітимність гендерної теорії не вирішується комунікативним дискурсом, так як залишаються точки невизначеності навіть в

умовах демократичного суспільства на право жінки на аборт, в якому свобода вважається фундаментальним правом людини, як і право на одностатеві шлюби з дозволом виховання дітей та їх відповідності принципам людської моралі тощо.

Мова насамперед йдеться про часткове звільнення жінки від сім’ї на кшталт «жити для себе» стає усе більше популярним на Заході. Жінка прагне вийти заміж віком близько тридцяти років, коли вже отримана освіта, є гарна робота, що забезпечує економічну незалежність від чоловіка. Сім’я для такої жінки виступає як щось несуттєве, другорядне, як економічний осередок, котрий роз’єднує суспільство на невеликі групи, а якщо так - то необхідність в такій сім’ї відмирає. Але головним аргументом є глибока безправність жінок при народженні та вихованні дітей у порівнянні з відношенням до цієї справи чоловіка. Один з виходів з цієї ситуації вбачається в новітніх репродуктивних технологіях, котрі дозволяють “визволитися жінці від прямої біологічної залежності” [12, с. 102].

Проте, європейські жінки не бажають мати дітей з багатьох причин, серед яких - кар’єра, заняття в фітнес-клубах, в гуртках дозвілля, а також культom насолоди та споживання. Жінка усе більше стає відірваною від сімейних проблем, від виховання дітей - усе це свідчить про переверот у свідомості західних жінок [7, с. 32-33]

Важливо сказати, що ідею трансцендентальної прагматики поділяє Г.Йонас. Одно з фундаментальних рішень щодо легітимації гендерних норм та оцінок він пропонує в онтологічному обґрунтуванні «етики відповідальності», вважаючи, що моральні цінності повинні виводитися не з принципу ідеального співтовариства, а з всезагального трансцендентального принципу необхідності збереження буття як такого: «Чини так, щоб результати твоєї дії не були руйнівними для можливостей життя майбутньому, не приносилася шкода існуванню людства на Землі». [4, с. 28]

Відтак, Г. Йонас розширює моральний імператив Канта, інтерпретуючи поглиблене розуміння належного, вкорінюючи його в онтологічну основу життя, долаючи недосконалість штучної побудови “гендерного конструкту», що суперечить формоутворюючому етосу.

Пропонований фемінізмом варіант забезпечення матеріальними умовами жінки не презе-

СОЦІАЛЬНА ФІЛОСОФІЯ І ФІЛОСОФІЯ ІСТОРІЇ

нтує людину як таку, вона, навпаки, обмежують її екзистенцію, не завжди надає їй можливості дійти до осмислення свого істинного буття – не бути в розладі з самою собою, з соціальним оточенням, природним середовищем, та з родинними зв'язками. Наочною ілюстрацією сказаного є деякі нароби в сфері гендерних досліджень, котрі йдуть в напрямку поступового витіснення морально-етичних засад існування людини та заміною їх матеріальною мотивацією, що свідчить про орієнтацію жінки на зовнішній світ, а не на внутрішній, екзистенційний.

Причиною такої переорієнтації є загубленість смислу життя людини, який сьогодні випадає з простору метафізичних цінностей та підсвідомого прагнення особистості до глибокого осмислення таких понять як мета життя, віра, надія, майбутнє.

Філософське обґрунтування гендеру в постмодерністській літературі висвітлює недооцінку ним «моральної економіки», індустріальна та постіндустріальна епохи винайшли засоби поліпшення життя людей, втілили певні механізми для забезпечення матеріального достатку. Утім, ілюзійна надія на те, що економічна самостійність жінки скасує відчужений стан, надасть їй нового сенсу та нової якості життя, залишаються марними.

В майбутньому економічні проблеми перестануть бути вічними супутниками життя людства, а матеріальне багатство не буде мати першочергового значення.

Сьогодні людство незалежно від статі здійснює спроби знайти нові глибокі смисли за межами матеріально орієнтованої цивілізації.

Людство знаходиться в пошуку нових зразків духовності, прикладів яких не існує ні в царині біологічного, ні соціального світу. Наша цивілізація тільки готує значні зміни в новій системі моральних орієнтирів, де б суспільство давало змогу кожній людині ставити собі мету, обирати цінності й надавати можливість реалізувати себе.

Принаймні вирішення зазначених задач не звільняє adeptів гендерної справедливості від вирішення більш глибоких, внутрішніх потреб екзистенційно-духовної сфери життя.

Філософія не тільки задає альтернативний простір для інтелектуального прориву людських шукань, не тільки створює ідеальний образ майбутнього, але й надає нові смисли існування соціальності, збереження людського світу,

створюючи, моральні, гносеологічні засади для відповідальності людини за свою цивілізацію, націю та спільноту.

Наукова новизна

На основі методологічних розбіжностей між концепціями Ю. Хабермаса та К.-О. Апеля були виявлені два протилежні підходи до аналізу гендерної концепції як базової інтенції сучасної демократії, а також шляхів її легітимації - раціонально-прагматичного, який пропонує Ю. Хабермас та трансцендентно-сміслового К.-О. Апелем

В залежності від способу легітимації гендерної етичної теорії було виявлено, що поняття феміністського глосарію “гендерна демократія”, “гендерна рівність” та “гендерна справедливість” не несуть однакового змісту.

Виходячи з аналізу програми комунікативної дії та консенсусу у Ю. Хабермаса поняття “гендерна рівність” виступає штучним соціальним конструктом, що має своє методологічне підґрунтя в когнітивізмі та звужує можливості легітимації гендерних цінностей. Гендерний конструкт, спрямований на аналіз виключно соціальної сфери аспекту довгий історичний час буде мати анонімно-відчужену форму, не зможе бути загальнозначущою нормою.

Поняття “гендерна рівність” несе у собі політико-правовий, а не філософський зміст, тому його легалізація здійснюється адміністративно-формальним шляхом, підкреслюючи зовнішні особливості феномену. Поняття “гендерна демократія” є недолугим, оскільки не відображає первісного його значення, бо є таким словосполученням, що суперечить його змісту.

Інше поняття “гендерної справедливості”, згідно з концепцією К.-О. Апеля, засноване на трансцендентних морально-етичних відчуттях єдності різних статей, не скасовує нерівності обов'язків і зазіхань в способах буття, а відтворює цивілізовану міру їх інаковості.

Висновки

Гендерна теорія є одним з варіантів пошуку нових стратегій трансформації людства. Перед стрімкими гендерними зрушеннями, що запропоновані суспільству, стоять вади віковичної вкоріненості моральних та духовних засад спільнот, з урахуванням не тільки їх соціокультурної, національної, але й гендерної ідентичності, як альтернативи гендерної рівності. Можливість подолання такої дихотомії здійс-

СОЦІАЛЬНА ФІЛОСОФІЯ І ФІЛОСОФІЯ ІСТОРІЇ

нуються в понятті гендерній справедливості, що вводить нас в морально-етичну сферу.

Плідне осмислення різноманітних підходів в феміністському напрямку філософії усе більше звужується в стежу взаємодоповнюючого характеру маскулінного та фемінного начал в людській природі з подальшим визнанням гендерних ролей, які відображають більш складну панораму духовного життя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Апель, Карл-Отто. Трансформация философии. Пер. с нем. / Перевод В. Куренной, Б. Скуратов. - М.: «Логос». - 2001. - 344 с.
2. Гусейнов А.А. Что я понимаю под негативной этикой? /Вестн. Моск.ун-та. СЕР 7. Философия. – 2009. - №6. - С.3-20.
3. Єрмоленко А.Н. Попередні примітки до трансцендентальної прагматики / Философская и социологическая мысль. – 1992. – С. 64-71.
4. Йонас Г. Принцип відповідальності. У пошуку етики для технологічної цивілізації. Пер. з нім. А.Єрмоленка. – Київ.: Лібра 2001. – 400 с.
5. Корабльова Е. Смысловые парадигмы современной знаково-символической реальности /текст/ / Антропологічні виміри філософських досліджень. - 2012. - №4. - С.91-99.
6. Малівський А. Філософія Декарта: базова інтенція та статус антропології /текст/ / Антропологічні виміри філософських досліджень. - 2012. - №2. - С.108-117.
7. Митчелл Дж. Женская сексуальность / Гендерные исследования. - Харьков: ХЦГИ. - 1998. № 1. – С.27-41.
8. Панов С.В., Ивашкин С.Н. Гендер и дискурс: основы конструктивизма, гипотеза биоцентризма, истерия желания, нарративный формат. - Философские науки. - 9/2013. – С.118-132.
9. Хабермас Ю. Моральное сознание и коммуникативное действие. - Санкт-Петербург. - "Наука". - 2001. – 377 с.
10. Хмель В.В. Ентропійний "вірус" демократії / Антропологічні виміри філософських досліджень. /текст/ - 2012. - №1. – 73-79.
11. Хьюслер В. Трансцендентальна прагматика як фіхтеанство інтерсуб'єктивності / Философская и социологическая мысль – 1992. – С. 72-93.
12. Челищев В.И. Феномен фундаментализма в современном мире. - МГУ сер. 18. - Социология и философия. - № 4. – 2006. – С.98-117.
13. Butler J. Bodies that Matters: on the Discursive Limits of "Sex" New York: Routledge, 1993 – P. 27.
14. Danylova T.V. Towards gender equality: Ukraine in the 21 century / Anthropological measurements of philosophical research. – 2013. - №4. – pp. 43 – 51.

А.М. КОРХ ^{1*}

^{1*} Академия таможенной службы Украины (Днепропетровск)

В.В. ХМЕЛЬ ^{2*}

^{2*} Днепропетровский национальный университет железнодорожного транспорта имени акад. В.Лазаряна (Днепропетровск)

ТРАНСЦЕНДЕНТНОЕ ПРОСТРАНСТВО ГЕНДЕРА

Цель. Осуществить анализ исходных принципов гендерной философии, используя методологический инструментарий коммуникативной прагматики. Показать, насколько гендерный конструкт обеспечивает реализацию гендерного гуманизма, как одного из идеалов демократического общества. Уточнить гендерный глоссарий: "гендерная демократия", "гендерное равенство", "гендерная справедливость". **Методология.** Для реализации теоретического исследования в сфере феминистической философии используется методологический инструментарий коммуникативной прагматики и дискурсивной этики, которые были разработаны немецкими философами Й.Хабермасом и К.О.Апелем для реализации гендерных принципов и путей их легализации. **Научная новизна.** На основе методологических разногласий между концепциями Й.Хабермаса и К.-О.Апеля были выявлены два противоположных подхода к анализу гендерной теории – рационально-прагматический, который предлагает Й.Хабермас, и трансцендентно-смысловой К.-О. Апеля. Содержания статьи дает возможность уточнить категориально-понятийный аппарат гендерной теории.

В зависимости от способа легитимации гендерной этической теории было выявлено, что понятие феминистического глоссария «гендерная демократия», «гендерное равенство», «гендерная справедливость» не несут

СОЦІАЛЬНА ФІЛОСОФІЯ І ФІЛОСОФІЯ ІСТОРІЇ

одинаковое содержание. Исходя из анализа программы коммуникативного действия и дискурсивной этики Й.Хабермаса, понятие «гендерное равенство» выступает искусственным социальным конструктом, имеющим методологическую основу в когнитивизме и сужает возможности легитимации гендерных ценностей. Понятие «гендерная справедливость», согласно К.-О.Апелю, основывается на трансцендентном морально-этическом единстве полов, не упраздняя при этом неравенства обязанностей и предпочтений в способах жизни. **Выводы.** Предложенные обществу стремительные гендерные изменения, препятствуют существованию извечных и вкорененных моральных и духовных ценностей, базисом которых являются социально-культурные, национальные обычаи и традиции.

Осмысление различных подходов в феминистской философии все в большей мере сводятся к взаимодополнительности феминистского и маскулинного начал в человеческой природе с дальнейшим признанием гендерных ролей, которые все большей степени отражают сложную панораму духовной жизни.

Ключевые слова: гендерная этика, гендерный конструкт, феминизм, коммуникативное действие, трансцендентное, гендерное равенство и гендерная справедливость.

V.V. KHMIL^{1*}

^{1*} National university of railway transport named after academician V. Lazaryan (Dnipropetrovs'k)

O.M. KORKH^{2*}

^{2*} Ukrainian Academy of Customs (Dnipropetrovs'k)

TRANSCENDENTAL ASPECTS OF GENDER

This paper **aims** to analyze the basic principles of gender philosophy applying methodological tools of communicative pragmatics; to demonstrate how gender construct can provide gender humanism formation as one of the ideals of democratic society; to specify gender glossary terms such as “gender democracy”, “gender equality” and “gender justice”. **Methodology.** In order to investigate a theoretical framework in feminist philosophy, methodological tools of communicative pragmatics and discursive ethics that were elaborated by modern German philosophers J. Habermas, K.-O. Apel for analyzing ethical gender principles and their legitimation ways have been used in this research. **Scientific novelty.** Based on methodological differences in concepts of J. Habermas and K.-O. Apel, two opposite approaches to gender concept analysis – rational and pragmatic (Habermas) and transcendental conceptual (K.-O. Apel) have been found out. The article helps to specify the framework of categories and concepts. According to the legitimation way of gender ethical theory it was discovered that such notions as “gender democracy”, “gender equality” and “gender justice” do not have the same meanings. According to the analysis of communicative action program and consensus, the “gender equality” concept by Habermas is an artificial social construct that is methodologically grounded in cognitivism and diminishes the possibilities of gender values legitimation. According to K.-O. Apel, the concept of “gender justice” is based on transcendental moral and ethical sense of opposite genders unity and does not discharge unequal distribution of responsibilities and any invasion as well as represents certain extent of their difference. **Conclusions.** Fast growing gender changes in the society face age-old drawbacks of moral and spiritual principles of communities, taking into account social and cultural, national and gender identity. Thorough understanding of various approaches to feminism philosophy leads more to complementarity of male and female principles of humanity with further acceptance of gender roles that reflect more complicated panorama of spiritual life.

Keywords: gender ethics, gender construct, feminism, communicative action, transcendental, gender justice.

REFERENCES

1. Apel K.-O. *Transformatsiia filosofii* [Transformation of philosophy]. Moscow, Logos, 2001. 344 p.
2. Guseinov A.A. *Chto ya ponimaiu pod negativnoi etikoi?* [What do I mean by negative ethics?]. *Vestnik MGU. Filosofiiia – Bulletin MSU. Philosophy*. 2009, issue 6, pp. 3-20.
3. Yermolenko A.N. *Poperedni pryमितky do transtsendentalnoi prahmatyki* [Preliminary notes to transcendent pragmatics]. *Filosofskaia i sotsiologicheskkaia mysl – Philosophical and sociological thought*. 1992. pp. 64-71.
4. Yonas H. *Pryntsyyp vidpovidalnosti. U poshuku etyky dlia tekhnologichnoi tsyvilizatsii* [Responsibility principle. In search of ethics for technology civilization]. Kyiv, Libra, 2001. 200 p.

СОЦІАЛЬНА ФІЛОСОФІЯ І ФІЛОСОФІЯ ІСТОРІЇ

5. Korablyova E. Smyslovye paradigmy sovremennoi znakovy-simvolicheskoi realnosti [Semantic paradigms of modern sign-symbolic reality]. *Antropologichni vymiry filosofskikh doslidzhen – Anthropological measurements of philosophical research*. 2012, issue 4, pp. 91-99.
6. Malivskiy A. Filosofiia Dekarta: bazova intentsiia ta status antropologii [Descartes' philosophy: basic intention and anthropology status]. *Antropologichni vymiry filosofskikh doslidzhen – Anthropological measurements of philosophical research*. 2012, issue 2, pp. 108-117.
7. Mitchell J. Zhenskaia seksualnost [Feminine sexuality]. *Gendernye issledovaniia [Gender studies]*. Kharkov, 1998, issue 1, pp. 27-41.
8. Panov S.V., Ivashkin S.N. Gender i diskurs: osnovy konstruktivizma, hipoteza biotsentrizma, isteriia zhelaniia, narrativnyi format [Gender and discourse: the basics of constructivism, biocentrism hypothesis, desire hysteria, narrative format]. *Filosofskie nauki – Philosophical sciences*. 2013. pp. 118-132
9. Habermas Yu. Moralnoe soznanie i kommunikativnoe deistvie [Moral consciousness and communication act]. SPb, Nauka, 2001. 377 p.
10. Khmel V.V. Entropiinyi "virus" demokratii [Entropic „virus“ of democracy]. *Antropologichni vymiry filosofskikh doslidzhen – Anthropological measurements of philosophical research*. 2012, issue 1, pp. 73-79.
11. Hoesle V. Transsendentalnaia pragmatika kak fikhteanstvo intersubiektivnosti [Transcendental pragmatics as intersubjectivity Fichteanism]. *Filosofskaia i sotsiologicheskaia mysl – Philosophical and sociological thought*. 1992. pp. 72-93.
12. Chelishchev V.I. Fenomen fundamentalizma v sovremennom mire [Fundamentalism phenomenon in modern world]. *Vestnik MGU. Filosofiia – Bulletin MSU. Philosophy*. 2006, issue 4, pp. 98-117.
13. Butler J. *Bodies that Matters: on the Discursive Limits of "Sex"*. New York: Routledge, 1993 – P. 27.
14. Danylova T.V. Towards gender equality: Ukraine in the 21 century. *Anthropological measurements of philosophical research*. 2013, issue 4, pp. 43-51.